

Nederlandse Literatuur,
een geschiedenis

HOOFDREDACTIE

M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN

REDACTIE

TON ANBEEK · WILLEM VAN DEN BERG

JAAP GOEDEGEBUURE · E.K. GROOTES

ANNE MARIE MUSSCHOOT

FRITS VAN OOSTROM · HERMAN PLEIJ

JOHANNA STOUTEN

MARTINUS NIJHOFF

UITGEVERS

GRONINGEN · 1993

Nied Le 1993-1

Nederlandse

Nederlandse literatuur, een geschiedenis / onder red. van M.A. Schenkeveld-van der Dusen (hoofddred.) ... [et al.].

– Groningen : Nijhoff. – Ill.

Met reg.

ISBN 90-6890-393-4 geb.

Trefw.: Nederlandse letterkunde ; geschiedenis.

Philologische Bibliothek
FU Berlin

806193/2788

Omslag en binnenwerk ontwerp: Harry N. Sierman

Schutblad illustraties: A. van der Kloot

ISBN 90 6890 393 4

© 1993 Martinus Nijhoff Uitgevers, Groningen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorrecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

WOORD VOORAF

Dé geschiedenis bestaat niet. Ieder geschiedverhaal is een constructie achteraf, een visie op feiten, structuren en persoonlijkheden. Er zijn gebeurtenissen, evenementen geweest en daar wordt belang aan toegekend, aan sommige meer dan aan andere. Aan het begin van het geschiedverhaal staan die data: toen en toen is er dat gebeurd. Wie naar die data kijkt, gaat onwillekeurig reeksen en verbanden zien en het is de taak van de historicus van zijn visie verantwoording af te leggen.

Nederlandse literatuur. Een geschiedenis is geconstrueerd met behulp van zo'n 150 data: sommige heel precies, andere door gebrek aan kennis heel globaal. Aan die data zitten evenementen vast en aan die evenementen wordt in de bijbehorende essays betekenis toegekend. Op die manier wordt de lezer van 'omstreeks 1100' geleid naar 17 februari 1992. Gaandeweg kan dan een beeld van de Nederlandse literatuur ontstaan en wel omdat die 150 data niet willekeurig gekozen zijn, maar stammen van een redactie die er bedoelingen mee had. Toch wil dat niet zeggen dat het beeld al van tevoren is vastgelegd en dat de lezers om het te ontwaren niets anders behoeven te doen dan een lijntje trekken van 1 tot 150, zoals kinderen door het volgen van een reeks nummertjes een olifant kunnen tekenen. Anderzijds gaat het ook niet om Nijhoffs wolken waarin ieder kan zien wat hij wil: 'Scandinavië, en: eenden/ Daar gaat een dame, schapen met een herder –.' Eerder valt dan te denken aan een muzikaal thema dat enerzijds vastligt maar waarop toch ook tal van onderling sterk verschillende variaties mogelijk zijn.

In elk geval wil de keuze voor deze opzet met 150 data suggereren dat in dit boek de geschiedenis dicht op de huid wordt gezeten. De hulpmiddelen van constructie en abstractie zijn betrekkelijk onzichtbaar gebleven. Tijdvakken en stromingen bijvoorbeeld spelen wel een rol maar vormen geen dragende principes. Ook tijdgenoten hebben tenslotte meestal niet vermoed dat zij in allerlei vakjes in te passen zouden zijn.

Het boek is opgebouwd uit een groot aantal korte beschouwingen, geschreven door een groot aantal auteurs. De pretentie is daarmee losgelaten dat één samenhangend beeld wordt gepresenteerd. Er is niet meer een superieure beschouwer die vorm heeft gegeven aan een chaotische massa feiten en daarmee de, of beter zijn geschiedenis van de literatuur heeft gemaakt.

Want ook *de* literatuurgeschiedenis bestaat niet. Iedereen heeft bij wijze van spreken zijn eigen literatuurgeschiedenis. Voor sommigen zal die heel klein zijn:

huidige Nederland, een uitmiddelpuntig beeld zou geven, zoals het andersom haast ondoenlijk zou zijn een literatuurgeschiedenis van alleen Belgische Nederlandstalige literatuur uit de zeventiende eeuw te schrijven. Letterkundig gezien behoren Noord en Zuid dicht bijeen en we doen er wijs aan dat in het grote Europa zo vaak als mogelijk is te demonstreren.

De redactie is dank verschuldigd aan de auteurs. Ze hebben bij het leveren van hun bijdrage willen voldoen aan vrij strak geformuleerde opdrachten. De Maatschappij der Nederlandse letterkunde stelde uit het fonds dat beschikbaar is voor opdrachten op het gebied van de Nederlandse letterkunde, een bedrag ter beschikking, zodat dr. A. van Strien in de beginfase van het project als coördinator kon optreden en later de 'chronologie' en de index op het boek kon vervaardigen. Het nwo-programma *Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen* maakte het door een financiële bijdrage de redactie mogelijk zich een weekend in alle rust te bezinnen op de opzet en voorlopige invulling van het boek. De uitgever heeft aan dit ingewikkelde en veeleisende project een logistieke steun gegeven die ver uitgaat boven wat men normaal mag verwachten.

M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN

INHOUD

WOORD VOORAF	V
FRITS VAN OOSTROM	
1 OMSTREEKS 1100: <i>Twee monniken voeren in het Oudnederlands de pen over de liefde</i> —De volkstaal komt op schrift <i>Latijnse schriftcultuur in benedictijner kloosters—een Vlaming in Engeland en een Zuidbeierse tekst in Egmond—'Hebban olla vogala' en het Hooghied—de stille doorbraak</i>	1
FRANK WILLAERT	
2 1174: <i>Hendrik van Veldeke wordt de werktekst van zijn eigen 'Eneas'-roman ontstolen</i> —De Franse hofliteratuur via het Maasland in het Duitse rijk <i>Dichter in de hoogste kringen—een drieluik van lyriek, roman en heiligenleven—het cultuurgebied van Rijn en Maas—de pionier der hoofs-literaire geest</i>	6
IRENE SPIJKER	
3 BEGIN DERTIENDE EEUW: <i>'Renout van Montalbaen' naar het Frans bewerkt</i> —De Karelepiek en de invloed van de mondelinge traditie <i>Verhalen uit het stofcomplex rond Karel de Grote—de Vier Heemskinderen—bewerking met een wisselend karakter—vormkenmerken van orale teksten—blijvend succes van het Renout-verhaal</i>	12
PAUL WACKERS	
4 OMSTREEKS 1240: <i>Hadewijch geeft leiding aan haar kring</i> —Middelnederlandse vrouwenmystiek <i>Begijnen als zelfstandige gelovigen—de moedertaal als eigen medium—devotie, emotie en saamhorigheid—de brieven, visioenen en gedichten van de mystica—de taal, haar mogelijkheden en grenzen</i>	18
J.D. JANSSENS	
5 OMSTREEKS 1260: <i>Pieter Vostaert voltooit de 'Roman van Walewein'</i> —Het web van de Arturromans <i>Dateringsproblemen—een oorspronkelijk werk in zijn literaire context—sprookjesmotieven en Keltisch materiaal—relaties met bestaande Franse en Vlaamse Arturromans—concurrentiespel met 'Lantsloot van der Hagedochte'</i>	23

- FRITS VAN OOSTROM
- 6 25 MAART 1271: *Jacob van Maerlant voltooit de 'Rijmbijbel'*—De dichter als leraar, en omgekeerd
Maerlants Mariadevotie—de invloed van de middeleeuwse school—een uitzonderlijk groot oeuvre—berijmde geschiedenis als kennis en moraal voor elitaire leken—de Bijbel en de kruistochten 29
- A.TH. BOUWMAN
- 7 OMSTREEKS 1275: *'Van den vos Reynaerde' in het Latijn vertaald*—Virtuoze woordkunst
De zeldzame weg van volkstaal naar Latijn—een enigmatische dichter en zijn schimmige publiek—de kracht van de tekst—taalspel op meerdere niveaus—woord en list—omkering van de schema's van de ridderepiek 36
- J. GOOSSENS
- 8 5 JUNI 1288: *Hertog Jan I van Brabant wint de slag bij Woeringen*—De glorie van de ridder-dichter
Hertog Jan voorgesteld als epische held—contrast tussen ideaal en werkelijkheid—rijmkroniek als Brabantse heilsgeschiedenis—Jan I als dichter van minnelyriek 41
- BART BESAMUSCA
- 9 14 AUGUSTUS 1316: *Lodewijk van Velthem voltooit boek v/6 van de 'Spiegel historiae'*—De bekoring van het Artur-genre
Epische motieven in een wereldgeschiedenis verwerkt—een dichter op zoek naar opdrachtgevers—Brabant en Voorne—Velthems bemoeienis met de Lancelot-compilatie—aanwijzingen voor voordracht—een summa van Arturromans 47
- HERMAN BRINKMAN
- 10 1330: *Jan van Boendale wordt berispt wegens passages in 'Der leken spiegel'*—Een wereldbeeld in verzen
De spanning tussen dichter en mecenas—kennis en moraal voor leken—traditie (Maerlant) en vernieuwing—ethiek en geschiedenis—didactiek over vrouwen en huwelijk—mede gericht op een stedelijk lezerspubliek 53
- TH. MERTENS
- 11 OMSTREEKS 1362: *Jan van Ruusbroec bezoekt de kartuizers te Herne*—De mysticus als schrijver
Ruusbroec en zijn kring—de moeilijkheidsgraad van zijn werk—mystieke ervaring en de officiële theologie—Diets geestelijk proza in Brabantse kloosters—de meest vertaalde Nederlandse schrijver? 58

- H. VAN DIJK
- 12 14 MEI 1364: *De graaf van Blois bezoekt een zoldertheater in Dordrecht*—Middelnerlands toneel
Blijkens stads- en hofrekeningen tal van toneelactiviteiten vanaf de veertiende eeuw—overlevering, spelers, stedelijk publiek—samenhang tussen abele spelen, kluchten, geestelijk toneel en rituele volksfeesten 62
- THEO MEDER
- 13 OMSTREEKS 1374: *De 'Beatrijs' wordt opgetekend*—Een Mariamirakel over hoofsheid en devotie
Eerdere versies van het verhaal als exempels voor de preek—op het repertoire van een sprookspreeker?—aristocratische trots en hogere religieuze waarden—het noodzakelijke slot 67
- TH. MERTENS
- 14 TUSSEN 1377 EN 1381: *Geert Grote schrijft aan Ruusbroec dat hij als een vrek op boeken aast*—Moderne devotie en geestelijke literatuur
Levensvormen van de moderne devotie—betekenis voor onderwijs en letterkunde in de volkstaal—de intensieve omgang met boeken en teksten—de 'Imitatio Christi' als een rariarium, een persoonlijk aantekeningenboek 74
- J. REYNAERT
- 15 6 SEPTEMBER 1394: *Jan van Hulst en zijn gezellen treden op voor Margareta van Maele*—De literatuur van een stedelijke aristocratie in het Gruuthuse-handschrift
Muziek- en cultuurleven in het laatmiddeleeuwse Brugge—broederschappen en andere vormen van sociabiliteit—Jan Moritoen als auteur van de befaamde Gruuthuse-liederen 80
- W. VAN ANROOIJ
- 16 29 SEPTEMBER 1399: *In Brussel vinden twee mirakelen plaats, die kort daarop in het handschrift-Van Hulthem worden opgeschreven*—Literaire veelzijdigheid in een stedelijke verzamelcodex
Belangrijkste handschrift voor de kennis van de middelnederlandse literatuur—localisering, datering, samenstelling, inhoud en tekstsoorten—kopiïsten-ateliers 86
- A.M.J. VAN BUUREN
- 17 25 MAART 1415: *Dirc Potter krijgt bij grafelijk besluit een hofstede in leen*—Didactische literatuur van een Haags hoveling
Literatuur over liefde en deugd als tijdverdrijf voor een zelfstandige auteurspersoonlijkheid—de relatie tussen zijn leven en werk 92

DINI HOGENELST

- 18 1418: *Verbod in het reglement van het Deventer gasthuis om binnenshuis op te treden met sproken en boerden*—Sprooksprekers: venters in vermaak en vermaan
De figuur van de (sprook)spreker: zowel entertainer in adellijke dienst als stadsbode of zelfs zwerver—het repertoire—het werk van Willem van Hildegaersberch 97

DIRK COIGNEAU

- 19 9 DECEMBER 1448: *Het Gentse stadsbestuur keurt de statuten van de rederijderskamer 'De Fonteine' goed*—Literaire bedrijvigheid in stads- en gildeverband
Omschrijving van de doelstellingen van de rederijkerij, de voorwaarden van het lidmaatschap, de rangen binnen de kamer, plichten en verbodsbepalingen—centrale betekenis van het refrein—relaties met de Noordfranse literaire gezelschappen 102

P. J. A. FRANSSEN

- 20 17 AUGUSTUS 1479: *Gerard Leeu voltooit te Gouda het drukken van 'Die hystorie van Reynaert die vos'*—Oude verhalen voor nieuwe lezers
Leren lezen van fictie door leken—aanpassingen daartoe van de teksten zoals omzetting van verzen in proza, kapitels, inhoudsopgave, illustratie—commerciële opzet van de eerste drukkerijen door het kiezen van oude successen uit de handschriftperiode—prozaromans als schoollectuur 109

HERMAN PLEIJ

- 21 1488: *De boekeninventaris van wijlen Johannes Suweels, kanunnik te Anderlecht, wordt opgesteld*—Geestelijken als gebruikers van wereldlijke literatuur
Fictie wordt door geestelijken met vele oogmerken geschreven, gelezen en gebruikt—daarbij profiteren ze dankbaar van de beginnende drukpers—dat alles blijkt vooral uit nagelaten inventarissen 116

HERMAN PLEIJ

- 22 7 MAART 1500: *De Brusselse stadsrederijker Jan Smeken is uitgezonden naar Gent om te berichten over de doopfeesten van Karel v*—De rederijkerij als beschavingsinstituut
De stadsrederijker als voorlichter, propagandist en feestcommissaris—de rederijkerij in de steden verschaft troost en levenslessen voor de betere standen—tevens leert zij hoe men zich kan onderscheiden van de massa 121

HERMAN PLEIJ

- 23 1512: *Antwerpse maagd wint aanmoedigingsprijs op Brussels rederijdersfeest*—De grootste rederijker is een vrouw, Anna Bijns
Haar werkzaamheden in het milieu van de Antwerpse minderbroeders—de exploitatie van het refrein—verzet tegen straatdichters en warme pleidooien voor de ware kunst van retorica 126

ANNELIES VAN GIJSEN

- 24 17 JUNI 1514: *Thomas van der Noot publiceert 'Tscep vol wonders'*—De drukker-uitgever als verspreider van artes-teksten
Een gehonoreerde octrooi-aanvraag—een boek vol astrologie, medische lering en apothekerskunst—popularisering in proza—de vage grens tussen literaire en informatieve teksten 131

HERMAN PLEIJ

- 25 24 FEBRUARI 1527: *Intree te Gent op vastenavond van de zottenkeizer*—Het repertoire van de volksfeesten
Experimenteerveld voor een burgermoraal—subversieve uiting van volkscultuur—tijdgebondenheid van het repertoire van spotsermoenen, spotmandementen, scabreuze liederen 137

W. M. H. HUMMELEN

- 26 12–23 JUNI 1539: *Negentien rederijderskamers nemen deel aan een wedstrijd te Gent*—Rederijdersdrama en reformatie
De aantrekkingskracht van de reformatie op de rederijders—hun invloed op de verspreiding van zulk ideeëngoed— aard en betekenis van het zinnespel . . . 142

C. L. HEESAKKERS

- 27 25 JULI 1554: *De ambassadeur van de Republiek der Letteren feliciteert het bruidspaar Prins Filips van Spanje en Koningin Mary van Engeland*—De Europese horizon van de Nederlandse Neolatijnse literatuur
Het Latijn en de volkstaal—Erasmus als Europees humanist—Janus Secundus en zijn 'Basia'—Hadrianus Junius' internationale loopbaan—zijn 'Philippeis' als imitatie van het klassieke epos 147

W. WATERSCHOOT

- 28 1 JULI 1565: *Lucas d'Heere draagt 'Den hof en boomgaard der poësie'* op aan de hoogbaljuw van Gent—De vroege renaissance in Vlaanderen
Sonnetten en andere nieuwe vormen bij d'Heere, in navolging van de Fransen—liefdespoëzie van Justus de Harduwijn in het voetspoor van de Pléiade—renaissancistisch toneel in Antwerpen: Guiliam van Nieuwelandt—het doodlopen van de vernieuwing 152

K. PORTEMAN

- 29 13 JANUARI 1566: *Marcus Antonius Gillis van Diest schrijft, als eerste in het Nederlands, een uiteenzetting over het embleem—Embleemboeken in de Zuidelijke Nederlanden*
De eerste Nederlandse embleemboeken te Antwerpen gedrukt—kenmerken en populariteit van het genre—elementen ervan in het werk van d'Heere en Van der Noot—aardse en hemelse liefdesemblemen 158

PIET VISSER

- 30 2 DECEMBER 1567: *De liedjesventer Cornelis Pietersz. wordt te Harlingen gearresteerd—Geuzenliederen*
Geuzenliederen en andere protestantse gezangen als populair-poëtische uitingen van vertroosting, protest en propaganda—het martelaarslied—het 'Wilhelmus'—Valerius' 'Nederlandsche gedenck-clanck'—pamfletten en bundels 164

KAREL BOSTOEN

- 31 15 MAART 1580: *De Staten van Holland steunen Jan van der Noot met vijftig pond ten behoeve van zijn Europa-epos—Dichterschap in de landstaal op Europees niveau*
Van der Noot als initiator van de renaissance-dichtkunst in de Nederlanden—hoge opvatting van het dichterschap—vernieuwing van genres en metriek—op zoek naar financiële ondersteuning voor zijn werk—gebrek aan erkenning 172

MARIJKE SPIES

- 32 1 JULI 1584: *De Amsterdamse kamer 'De eglentier' draagt de 'Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst' op aan het Amsterdamse stadsbestuur—Nieuwe opvattingen over literatuur*
Humanistische cultuurpolitiek—Coornhert, Spiegel, Roemer Visscher—het 'trivium' in de moedertaal—een retorisch-argumentele literatuuropvatting tegenover het opkomende platonische schoonheidsideaal 177

E.K. GROOTES

- 33 8 JULI 1600: *P.C. Hooft schrijft uit Florence een rijmbrief aan de Amsterdamse rederijders—P.C. Hooft in zuidelijk licht*
Hoofts 'grand tour' naar Frankrijk en Italië—de 'Rijmbrief'—beperkte invloed van de Italiaanse renaissance-literatuur—Hooft als Amsterdams rederijker—'Granida'—de thematiek van zijn liefdespoëzie 182

HANS LUIJTEN

- 34 1613: *De drukker Dirck Pietersz. Pers laat Vondel nieuwe bijschriften maken bij een reeks emblematische gravures—Emblematische lering Vondels 'Gulden winckel'—verbreding van de thematiek in het embleemgenre—Roemer Visscher en de alledaagse werkelijkheid—de drievoudige uitleg bij Jacob Cats—grote populariteit van diens werk—Jan Luykens religieuze emblematiek* 189

MIEKE B. SMITS-VELDT

- 35 24 SEPTEMBER 1617: *Inwijding van de Nederduytsche Academie—De opbloei van het renaissance-toneel in Amsterdam*
Retorisch-didactische treurspelen, tragikomedies en blijspelen van Hooft, Coster en Bredero—neostoïsche ethiek—Vondels debuut in een bijbelse tragikomedie—Bredero's 'Spaanschen Brabander'—de rol van de politieke en godsdienstige actualiteit 196

E.K. GROOTES

- 36 9 APRIL 1622: *Cornelis Lodowijcksz. van der Plasse ontvangt een privilege van de Staten-Generaal voor het drukken van alle werken van Bredero—Liedboeken*
Het 'Groot lied-boeck' van Bredero—ontwikkeling vanaf het 'Antwerps liedboek'—simpele en luxe uitvoeringen—bloei en verval van het lied als literaire kunstvorm—Bredero's boertige, amoureuze en aandachtige liedjes 202

K. PORTEMAN

- 37 7 EN 8 NOVEMBER 1622: *Opgraving van het lichaam van Jan van Ruusbroec—Mystieke literatuur in het Zuiden*
Een mystiek reveil tussen orthodoxie en hoogstpersoonlijke ervaring—grote rol van vrouwelijke auteurs—mystieke liedbundels (Lucas van Mechelen) en emblemata (Herman Hugo)—autobiografische getuigenissen van Maria Petyt en anderen 206

A. VAN STRIEN

- 38 6 AUGUSTUS 1625: *Vondel draagt 'De Amsteldamsche Hecuba' op aan Antonis de Hubert—Taalopbouw door dichters*
Vondel, Hooft c.s. ontwerpen regels voor correct Nederlands—purisme—discussies over spelling en naamvalsvormen—door het ontbreken van uniform taalgezag beperkte invloed op de praktijk tot aan het eind van de 18de eeuw 212

- A. VAN STRIEN
39 17 AUGUSTUS 1630: *Huygens stuurt Hooft twee vertalingen uit de gedichten van John Donne—Constantijn Huygens, de virtuoos Voorliefde voor complexe poëzie in de kring rond Hooft—Huygens' duistere poëzie en de (kritische) lezers ervan—het autobiografisch 'Dagh-werck'* . . . 218
- H. DUIJS
40 17 SEPTEMBER 1637: *De nieuwe bijbelvertaling wordt aangeboden aan de Staten-Generaal—Bijbel en literatuur De 'Statenvertaling' en haar invloed op het Nederlandse taaleigen—psalmberijmingen—bijbelse en stichtelijke poëzie—de culturele rol van de predikanten—hun literaire activiteiten—bezwaren tegen het toneel* 225
- LIA VAN GEMERT
41 3 JANUARI 1638: *De opening van de Amsterdamse Schouwburg—Vondel en de Gysbreght-traditie Vorm en inhoud van Vondels 'Gysbreght van Aemstel'—bijbelse en klassieke componenten—bezwaren tegen het stuk in de 17de eeuw en later—de 'Gysbreght'-traditie als maatstaf voor de Vondelwaardering—bewondering en verguizing in de 20ste eeuw* 230
- WILLEMEN B. DE VRIES
42 12 FEBRUARI 1642: *Huygens wijdt zijn nieuwe buitengoed Hofwijck in—Poëzie van het buitenleven Het leven op het land als literair thema onder klassieke invloed—pastorale poëzie—het hofdicht: Huygens, Westerbaen en Cats—morele discussie over het buitengoed en een visie op mens en wereld in Huygens' 'Hofwijck'* 237
- MARIJKE MEIJER DREES
43 16 JANUARI 1643: *Uit naam van Frederik Hendrik stuurt Huygens een zilveren kan en schotel aan Hooft als dank voor de 'Neederlandsche historien'—Betekenis van de vaderlandse geschiedenis voor de literatuur Hooft als geschiedschrijver—vaderlandse geschiedenis en politiek—de 'Spiegel der Jeught'—actualisering van het verleden bij Duym, Hooft, Vondel en Hugo de Groot—opstand, Hollandse gravetijd en Bataafse mythe als populaire thema's* 243

- R. VAN STIPRIAAN
44 30 DECEMBER 1645: *De koningin van Polen bezoekt de Amsterdamse Schouwburg, waar te harer ere onder andere de klucht 'Lichte Klaartje' zal worden opgevoerd—Klucht en blijspel Kluchten als naspel op de Schouwburg—de functie van komische genres in de elitecultuur—avondvullende blijspelen van Bredero e.a. vinden weinig navolging—bezwaren tegen platte kluchten—Noozemans 'Lichte Klaartje' in 1687 gekuist* 248
- M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN
45 NAJAAR 1649: *Jan Six van Chandelier overnacht in Toulouse—Drie anti-idealistische dichters Six van Chandeliers 'Beedelmusyk, te Tholouse' als model van zijn anti-idealistische poëtica—de libertijn Matthijs van de Merwede van Clootwijck—Focquenbroch als scepticus* 255
- E.K. GROOTES
46 20 OKTOBER 1653: *De Amsterdamse schilders eren Vondel met een lauwerkrans als het Hoofd der Poëten—De ontwikkeling van Vondels dichterschap Vondels meesterschap—zijn evolutie van doperse wereldmijding tot humanistisch getint politiek en religieus engagement—bekering tot het rooms-katholicisme—vormgeving en thematiek van zijn tragedies als neerslag van zijn gestage ontwikkeling* 260
- MIEKE B. SMITS-VELDT
47 17 JUNI 1660: *De zuster van de Engelse koning Karel II houdt een intocht in Amsterdam. Daarbij wekt een 'tableau vivant' van Jan Vos haar afschuw—Dichters als maatschappelijke en politieke commentatoren Jan Vos als vertolker van Amsterdamse standpunten—belang en functie van gelegenheidspoëzie—politieke stellingname van Vondel—zijn hekeldichten—de schouwburg als medium voor politieke meningsvorming* 265
- ARIE JAN GELDERBLOM
48 22 FEBRUARI 1667: *Inwijding van de Hollandse Schouwburg in Stockholm—De Nederlandse literatuur buiten de Lage Landen Het Nederlands als 'lingua franca' in het Oostzeegebied—invloed op de Duitse literatuur—successen van het toneelgezelschap van Van Fornenbergh in Zweden—speelstijl en repertoire* 270

- TON HARMSSEN
- 49 26 NOVEMBER 1669: *Oprichtingsvergadering van 'Nil volentibus arduum'*—Het Frans-classicisme verovert de Schouwburg Meyer en Pels c.s. verzetten zich tegen het heersende spektakeltoneel—invloed van Corneille's 'Discours' op hun dramatheorie—herschrijving van stukken van tegenstanders—de blijspelen van Pieter Langendijk 276
- MARIJKE SPIES
- 50 OUDEJAARSVOND 1675: *Cornelia van der Veer schaduwt Katharina Lescaillje als deze van het huis van haar vriendin Sara de Canjoncle naar dat van haar zuster gaat*—Het vrouwelijk aandeel Literair-sociale spelvormen en de deelname van vrouwen—Anna en Maria Tesselschade Visscher—onderschikking aan het moederschap—langzame toename van zelfstandige publikaties—vrouwenvriendschappen—Questiers, Van der Veer, Lescaillje 282
- MARIJKE BAREND-VAN HAEFTEN
- 51 1676: *Wouter Schouten publiceert zijn 'Oost-Indische voyagie'*—Reis-teksten De stilistische kwaliteit en de inhoud van de 'Oost-Indische voyagie'—populariteit van reisteksten—het 'Journael' van Bontekoe—Nicolaas de Graaff hekelt de kolonistenvrouwen—het imaginaire reisverhaal 287
- P.J. VERKRUIJSSE
- 52 OKTOBER 1678: *Amsterdamse boekverkopers vragen om maatregelen tegen venters van 'allerhande vuyle en schandaleuse Boeckjens'*—De verspreiding van populaire literatuur De organisatie van het boekbedrijf—marskramers verspreiden goedkoop drukwerk—het lastig te determineren publiek van populaire literatuur—hoge oplagecijfers van Cats en anderen—piratendrukken en schotschriften 292
- M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN
- 53 MAART-MEI 1682: *Joannes Vollenhove correspondeert met Geeraardt Brandt over diens 'Leven van Vondel'*—Het begin van de Nederlandse literatuurgeschiedschrijving Brandts dichtersbiografieën en de navolgingen ervan door David van Hoogstraten—bewondering voor en kritiek op de zeventiende-eeuwse groten—ontstaan van de literatuurgeschiedschrijving 298
- K. PORTEMAN
- 54 1701-1702: *Michiel de Swaen schrijft een klacht na een bezoek aan Holland*—Michiel de Swaen en de letterkunde van het Zuiden Beeldvorming en werkelijkheid omtrent De Swaen—overzicht van religieuze literatuur in Zuid-Nederland—invloed van het Noorden: Poirters, Van der Borch, Ogier—contrareformatische spiritualiteit in het werk van De Swaen 303

- JAN KONST
- 55 15 SEPTEMBER 1714: *François Halma herdenkt in zijn voorbericht voor Rotgans' 'Poëzy' diens 'donderende en luidruchtige uitspraake' van toneelteksten*—Het Frans-classicistische toneel van Rotgans en Huydecoper Rotgans' 'Scilla' en Huydecopers 'Achilles' thematiseren het conflict tussen rede en hartstocht—aandacht voor psychologische ontwikkelingen—oratorische speelstijl—de acteur Jan Punt cultiveert de 'Hollandse heldentoon' 308
- M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN
- 56 28 FEBRUARI 1722: *Arnold Willis schrijft het woord vooraf voor zijn uitgave van H.K. Poots 'Mengeldichten, Tweede deel'*—Tussen twee eeuwen: de dichter Hubert Korneliszoon Poot Poot in conflict met zijn uitgever over auteursrecht—honorering van gelegenheidspoëzie—de aard van Poots dichterschap—waardering en kritiek 314
- P.J. BUIJNSTERS
- 57 20 AUGUSTUS 1731: *De eerste aflevering van 'De Hollandsche spectator' verschijnt*—Spectatoriale geschriften in de Noordelijke Nederlanden Justus van Effen en het lage niveau van de Nederlandse letterkunde—zijn Franstalige publikaties—kenmerken van het spectatoriale tijdschrift—morele boodschappen voor de burgerij—de satirische tijdschriften van Jacob Campo Weyerman 318
- PETER ALTENA
- 58 14 JUNI 1751: *Maria van Antwerpen verlaat de militaire gevangenis van Breda en haar biograaf F.L. Kersteman begint in dezelfde gevangenis met 'De Bredasche heldinne' zijn literaire carrière*—Loopjes met de waarheid in populaire verhalen Levensverhaal van een vrouw in mannenkleden—feit en fictie—een pleidooi in de vorm van een roman—infame schrijvers en hun produkten; verhouding tot de officiële literatuur 323
- P.E.M. STRATEGIER
- 59 SEPTEMBER 1756: *J.W. Lustig publiceert in de reeks 'Twaalf redeneeringen over nuttige muzikale onderwerpen' als negende samenspraak 'De muzikale digtkunde'*—De relatie tussen dichtkunst en muziek De musicoloog Lustig wordt gevolgd door de dichter Van Alphen: nieuwe gedachten over de oorsprong van de dichtkunst; de schilderkunst niet langer model, nauwe band met toonkunst—discussie in het buitenland—kerkgezang 328

R.L. ERENSTEIN

- 60 11 FEBRUARI 1760: *Onno Zwier van Haren wordt beschuldigd van incestueuze handelingen met zijn dochters—Van staatsman tot dichter of: 'Hoe bewijs ik mijn onschuld?'*
Van Harens schrijverschap gezien als poging tot eerherstel; problematiek in het treurspel 'Agon' en ander werk—contemporaine kritiek op de versvorm . . . 334

W. VAN DEN BERG

- 61 7 SEPTEMBER 1765: *Frans van Lelyveld complimenteert de 17-jarige Rijklof Michaël van Goens met diens juist verschenen 'Vrijmoedige bedenkingen'—Vrijmoedig en voorlijk*
Schrijven de klassieken per definitie beter dan de moderneren?—het debat in Frankrijk einde 17de eeuw—in Nederland laat Van Goens zien dat de vraag niet deugt—historisch besef tegenover geloof in absolute normen 340

JOHANNA STOUTEN

- 62 1778: *Laurence Sterne, 'A sentimental journey' in het Nederlands vertaald; alleen voor gevoelige zielen—De sentimentele scène*
Per land een andere inhoud van de sentimentele cultus—Sterne's boek in Nederland: verwantschap in de kring van Bellamy—bij Feith geen taal voor het gevoel: interpunctie—tenslotte spot—sentimentaliteit aspect van de verlichting? 345

J. SMEYERS

- 63 2 JANUARI 1779: *In Gent verschijnt het eerste Nederlandstalige weekblad—Spectatoriale geschriften in de Zuidelijke Nederlanden*
'Den Vlaemschen indicateur'—kenmerken van spectatoriale geschriften—bekendheid met de Westeuropese literatuur—Van der Schueren en het toneel—Karel Broeckaert en zijn inspiratoren 351

W. VAN DEN BERG

- 64 1 OKTOBER 1782: *Wolff en Deken publiceren hun eerste briefroman—Epistolair onderricht: Sara Burgerhart als briefroman*
In het buitenland sinds enkele decennia vele vaak virtuoos gecomponeerde en geschreven romans in brieven—Wolff en Dekens gebruik van de rijke mogelijkheden van het nieuwe genre—hun behoefte instructie te geven 355

JOHANNA STOUTEN

- 65 29 MAART 1784: *Feith schrijft Staring: 'Uwe gedachten zijn schoon, mijnheer! maar Uwe uitdrukking is nog gebrekkig'—A.C.W. Staring, dichter in vruchtbaar isolement*
Door Feith op weg geholpen, lang door niemand gelezen—ontwikkeling los van literatuur van zijn tijd—nieuwe vormen en onderwerpen—Potgieter ontdekt talent 361

JOHANNA STOUTEN

- 66 VOORJAAR 1784: *Belle van Zuylen schrijft 'Brieven van Mrs. Henley', portret van een huwelijk—De stem van de vrouwelijke auteur*
Bekentenis en poging tot begrip—technische gebreken—briefroman vrouwen-genre?—de vrouwelijke auteur en de vrouw als hoofdpersoon 366

L.G. KORPEL

- 67 23 JANUARI 1787: *Vertaler Joannes Lublink de jonge houdt in het genootschap 'Concordia et libertate' een voordracht over het vertalen—Het denken over vertalen tussen 1750 en 1820*
Onenigheid in de 'translateurstuin'—nut van het vertalen—getrouwe weergave van de inhoud—trouw aan de tekst—ruimte voor creativiteit 371

C.B.F. SINGELING

- 68 NOVEMBER 1787: *Een bode van het Haagse dichtgenootschap 'Kunstliefde spaart geen vlijt' bezoekt het honorair lid Willem Bilderdijk om twee jaar achterstallige contributie te vorderen—Genootschappen en genieën*
Een netwerk van genootschappen als uiting van sociabiliteit—samenwerking bij het creatieve proces—de individuele poëtica op den duur onverzoenlijk met de genootschapsvorm 377

J. SMEYERS

- 69 1788: *Verschijsning van de geruchtmakende 'Verhandeling op d'onacht der moederlijke taal in de Nederlanden' van J.B.C. Verlooy*
—Het eerste pleidooi voor de Vlaamse en Grootnederlandse gedachte
Het onbehagen in de Zuidelijke Nederlanden over de verfransing—opkomend nationalisme—eigen taal en cultuur staan op het punt van herleven—voorloper van de Vlaamse Beweging 383

J.J. KLOEK

- 70 1 JANUARI 1790: *A.B. Saakes start de 'Lijst van nieuw uitgekomen boeken'—De modernisering van het boekbedrijf*
Saakes streeft naar volledigheid—verschil tussen de 'Franse' en de 'Hollandse' boekhandel—groei van de laatste, ook toename aantal titels en soorten—veranderend leesgedrag—belang van Saakes' werk voor de kennis van de totale literaire markt 388

- G.J. VIS
- 71 23 SEPTEMBER 1797: *De doopsgezinde predikant M. Siegenbeek inaugureert te Leiden als 'professor eloquentiae hollandicae extraordinarius'*—De professionalisering van de neerlandistiek
Mozizaam begin van het vak; de jonge hoogleraar-theoloog moet alles zelf maken: bloemlezing, handboek—literatuur en Nederlands gevoel—bewondering voor Hooft—werk van (latere) collegae 395
- BERT PAASMAN
- 72 20 MAART 1801: *In de Haagse Schouwburg wordt de voorstelling van Dirk van Hogendorps 'Kraspoekol' verstoord door oud-kolonisten*—Literatuur, koloniale mentaliteit en slavernij
Hekeling van koloniale mentaliteit en slavernij—Van Winters versluierde behandeling van het probleem in 'Monzongo'—meer kritiek op slavenhandel—voorloper van 'Max Havelaar' 402
- ANDRÉ HANOU
- 73 1807: *Jan Kinker publiceert zijn 'Brieven van Sophië aan Mr. Rhyndis Feith'*—Sophie's keuze: Kant
De filosofie van Kant verdeelt rond de eeuwwisseling de geesten—Kinker versus Feith die de oude christelijke waarden verdedigt 408
- G.J. JOHANNES
- 74 NAJAAR 1809: *Bilderdijk draagt 'De kunst der poëzy' voor in 'Felix Meritis'*—Een uitzonderlijke poëtica
Bilderdijk definieert zijn nieuw verworven visie op het dichterschap, verwerpt het verstand, wantrouwt de verbeelding; dichtkunst uitsluitend zaak van het gevoel 413
- J.J. KLOEK
- 75 16 DECEMBER 1812: *'De Hollandsche Natie' passeert de Franse censuur*—Een groot verleden voor de boeg
Actuele verzetspoëzie, ook oproep tot herleven nationaal elan—zeventiende eeuw als voorbeeld—nationalisme en vaderlands gevoel—retoriek—niet stil lezen, maar voordragen 419
- MARITA MATHIJSEN
- 76 2 AUGUSTUS 1828: *Johannes Nierstrasz wordt ten grave gedragen*—De botsing van twee typisch negentiende-eeuwse literatuuropvattingen
Een dodelijk pamflet van Jan Wap—utilitaire burgerpoëzie onder invloed van Tollens—Bilderdijk als model voor individuele creatie, exclusieve poëzie—kortstondige kritische tijdschriftjes als 'Apollo' en 'Argus' 426

- M. DE SMEDT
- 77 25 AUGUSTUS 1830: *In Brussel breken rellen uit bij de opvoering van 'La Murette de Portici', een opera over de Napelse opstand*—Belgische opstand en Vlaamse beweging
Dreigende verfransing—betekenis van Jan Frans Willems en F.A. Snellaert als vertegenwoordigers van de 'filologische richting'—de Antwerpse groep 431
- J.R. VAN DER WIEL
- 78 5 SEPTEMBER 1832: *Aarnout Drost voltooit 'Hermingard van de Eikenterpen'*—Het toneel der historie
Opkomst van de historische roman naar het model van Walter Scott—Drosts eigen positie—zijn visie op en verbeelding van de aangeboren religiositeit van de mens—hooggestemd taalgebruik—verstilling in schone taferelen 437
- PETER VAN ZONNEVELD
- 79 13 MAART 1835: *Nicolaas Beets ontvangt vriendenlof voor zijn dichtstuk 'De masquerade'*—Een bijdrage aan de discussie over de romantiek in Nederland
Historische optochten—onthaal van de internationale romantiek bij Leidse studenten—de 'zwarte tijd' van Beets en Kneppelhout duurt maar kort—kritiek van Jacob Geel 444
- WALTER GOBBERS
- 80 DECEMBER 1838: *Hendrik Consciences 'De leeuw van Vlaenderen' verschijnt*—Nationaal epos en hoogtepunt van de Vlaamse romantiek
Lotsbeleving van een volksgemeenschap in vaderlandse heldenroman—uitzonderlijk leesplezier, nationaal bewustzijn en nationale symbolen—historische romantiek en nationaal epos—invloed op Vlaamse beweging 449
- RENÉ WEZEL
- 81 DECEMBER 1839: *Kneppelhout publiceert 'De student-Leydenaar'*—Het typenggenre en de 'kopijeerlust des dagelijkschen levens'
Klikspaans 'Studenten-typen'—genre-realisme en typenmanie—een lange traditie vanaf Theophrastus—kritische geluiden bij Potgieter—de typen in Beets' 'Camera obscura' 455
- W. VAN DEN BERG
- 82 29 OKTOBER 1843: *Jacob Geel bemiddelt bij een conflict in de 'Gids'-redactie*—Geel in een gidsrol
Gezag van Geel in de 'Gids'-kring—diens weerstanden tegen een vaste verbintenis met het tijdschrift—zijn verhouding tot Potgieter en Bakhuizen van den Brink 460

- B. LUGER
83 1844: *Johan de Vries publiceert onder het pseudoniem L. van Eikenhorst 'De verborgenheden van Amsterdam'*—Sue-realisme in Nederland
Navolging en Amsterdamse tegenhanger van Eugène Sue, 'Les mystères de Paris'—kritiek op sociale misstanden in een vierdelig leesbibliotheek-succes 467
- W. VAN DEN BERG
84 1848: *B.H. Lulofs publiceert 'De declamatie; of de kunst van declameren of reciteren'*—Op gehoorsafstand
Het eerste naslagwerk over uiterlijke welsprekendheid—reciteren zeer populair—gemeenschappelijk luisteren gaat boven individueel lezen—rol van genootschappen—karaktertrekken van voordrachtspoëzie 473
- P. COUTTENIER
85 MEDIO JUNI 1858: *Te Roeselare verschijnt de anonieme brochure 'Kerkhofbloemen'*—Guido Gezelle en de romantische poëzie
Een van Gezelles eerste 'dichtoefeningen'—begin van religieus dichterschap—revolutionaire introductie van de romantische poëzie in Vlaanderen—bijdrage aan katholieke identiteit 479
- J.J. OVERSTEEGEN
86 13 OKTOBER 1859: *Eduard Douwes Dekker bericht zijn vrouw: 'Lieve hart mijn boek is af' en wordt voorgoed Multatuli*—De wereld verdubbeld
Multatuli vindt als schrijver van Max Havelaar opnieuw de literatuur uit—literair vermaak als verleidingsmiddel tot politieke actie—'Minnebrieven' als demonstratie van zijn schrijverschap—de dubbele werkelijkheid in 'Millioenenstudien' 484
- NOP MAAS
87 1 JULI 1869: *De afschaffing van het dagbladzegel*—De krant en de literatuur
Groeiende omvang van de kranten biedt ruimte voor literatuur en kunst—feuilletons, essays en kritiek—banen voor letterkundigen—de rubriek kunst- en letterennieuws van 'Het Vaderland' 490
- PAUL POST
88 19 DECEMBER 1870: *Oprichtingsvergadering van het 'Nederlandsch Tooneelverbond'*—Een keerpunt in het negentiende-eeuwse toneel
Slechte pers van negentiende-eeuws toneel—pogingen tot verbetering—het Amsterdamse 'Achilles'—het 'Nederlandsch Tooneelverbond'—het tijdschrift 'Het Nederlandsch Tooneel'—vernieuwingen in de toneelpraktijk 494

- J.R. VAN DER WIEL
89 4 AUGUSTUS 1874: *A.L.G. Bosboom-Toussaint voltooit voor het tijdschrift 'Nederland' de laatste maandelijke aflevering van haar roman 'Majoor Frans'*—Een pittige heldin
Rolpatronen en (strijd met) sociale conventies—verhouding tot de eerste feministische golf in Nederland—andere vrouwelijke auteurs—de vrouwelijke heldin voor en na 'Majoor Frans' 500
- OLF PRAAMSTRA
90 25 NOVEMBER 1878: *Conrad Busken Huet keert na een korte toernee door Nederland terug naar Parijs*—Over de machteloosheid van de literaire kritiek
Nederlands meest gevreesde 19de-eeuwse criticus ziet Nederland en zijn literatuur als een verloren zaak—het model van de buitenlandse romantiek—kritische buitenstaander; Indonesië, Parijs—postuum geëerd door de Tachtigers 507
- NOP MAAS
91 NAJAAR 1879: *Marcellus Emants publiceert 'Lilith' en 'Een drietal novellen'*—'Iets nieuws'
Liefde en wellust in het bestaan van de mens—een modern allegorisch epos met een pessimistische levensvisie—polemie rond waarheid versus schoonheid—onfatsoenlijkheid geen literair criterium 512
- DICK VAN HALSEMA
92 15 MEI 1880: *Kloos ontmoet Perk in de Kalverstraat*—De betekenis van Kloos' 'Inleiding' bij Perks Gedichten
Kloos' annexatie van Perks gedichten—wisseling van 'stemmingen' centraal—kernpunten uit de 'Inleiding'—invloed op en reactie van tijdgenoten . . . 517
- PETER VAN ZONNEVELD
93 SEPTEMBER 1883: *P.A. Daum schrijft zijn artikel 'Indische romans'*—De koloniale belletterie ten tijde van 'tempo doelo'
Drakerige Indische romans na 'Max Havelaar'—Daums kennismaking met Zola—'Uit de suiker in de tabak'—bewonderende kritiek van Van Deyssel . 525
- J. FONTIJN
94 16 DECEMBER 1887: *'Een liefde' van Lodewijk van Deyssel wordt gepubliceerd*—Van Deyssels roman en de mentaliteit van de bourgeoisie
Een drukbesproken debuut—verslag van een bourgeois huwelijk—provocatie door de gedetailleerde weergave van erotische ervaringen—Van Eedens pleidooi voor ethische beginselen—een gekuiste tweede druk 530

TON ANBEEK

- 95 14 FEBRUARI 1891: *C.H. den Hertog spreekt voor de Bond van Nederlandse Onderwijzers over 'Eline Vere' en 'Noodlot'*—De sombere levensvisie van het naturalisme
Kritiek op het determinisme—de schrijver als patholoog-anatoom—de houdgreep van de erfelijkheid—'geen enkel normaal mens' 536

ENNO ENDT

- 96 NOVEMBER 1892: *Paul Verlaine komt naar Nederland*—Contacten tussen de Nederlandse en de Franse literatuur
De schilders als voortrekkers—symbolisme, impressionisme en sensitivisme—gedoemde dichters 540

R. VERVLIET

- 97 21 AUGUSTUS 1893: *August Vermeylen vertrekt naar Amsterdam om een aantal Nederlandse schrijvers te bezoeken*—Internationale doorbraak van de literatuur in Vlaanderen
'Van Nu en Straks' brengt een nieuwe gemeenschapskunst, geïnspireerd op het internationale kunstleven in Brussel—samenwerking van schrijvers en beeldende kunstenaars, van Nederlanders en Vlamingen 549

J. FONTIJN

- 98 8 MEI 1896: *Marius Bauer arriveert in Moskou*—Het debat tussen socialisten en estheten in De kroniek
De viering van de kroning van tsaar Nicolaas II bewonderd en afgekeurd—de kunstminnende en emancipatorische bedoelingen van het socialisme—symbolische waarde van de monarchie 557

ELISABETH LEIJNSE

- 99 19 APRIL 1897: *Herman Gorter en Henriëtte Roland Holst worden lid van de Sociaal-Democratische Arbeiders Partij*—Socialisme, literatuur en mystiek rond de eeuwwende
Literair socialisme—sociaal mysticisme—de 'Nieuwe Menschheid' als een mystiek ideaal—gemeenschapskunst—een ideologisch conflict tussen Roland Holst en Van Eeden 562

HANS VAN DEN BERGH

- 100 24 DECEMBER 1900: *'Op hoop van zegen' gaat in première*—De triomf van het naturalistische drama in Nederland
Een ongekend publiekssucces—internationale bekendheid—vormvernieuwing in het 'statisch' drama—de mens als slachtoffer van de maatschappelijke verhoudingen—werkelijkheidssuggestie 569

CAREL BLOTKAMP

- 101 27 MEI 1903: *De Beurs van Berlage wordt in gebruik genomen*—Gemeenschapskunst
Voorgeschiedenis van de bouw van de Beurs—ontmoetingen tussen architectuur, beeldende kunst en literatuur—het geestelijk klimaat aan het begin van de twintigste eeuw 575

ANNE MARIE MUSSCHOOT

- 102 NAJAAR 1903: *Van de Woestijnes bundel 'Het vader-huis' wordt gedrukt op de handpers van J. de Praetere*—Karel van de Woestijne en het symbolisme
De invloed van het Franse symbolisme in Vlaanderen—schilders en dichters—twee vormen van symbolisme: atmosferisch-impressionistisch en transcendentiaal of abstract—de nawerking ervan tot vandaag 581

JAAP GOEDEGEBUURE

- 103 9 JUNI 1904: *Jacob Israël de Haan wordt ontslagen als medewerker van Het volk*—Homoseksualiteit en literatuur
De doorbreking van het taboe op de homoseksualiteit door De Haan en Couperus—schandaal om 'Pijpelijntjes'—decadentistische sensibiteit—schrijvers en repressie 586

ANNE MARIE MUSSCHOOT

- 104 MEI—AUGUSTUS 1911: *Cyriel Buysse gepasseerd bij de toekenning van de Staatsprijs*—Buysse en Streuvels
Verschillen in de receptie van de twee Vlaamse naturalisten—Streuvels' romantisch idealisme blijft aanvaardbaar voor de eigentijdse kritiek—Buysse krijgt een kwalijke reputatie wegens zijn anti-flamingantisme en anticlericalisme 592

J.J. OVERSTEEGEN

- 105 ZOMER 1916: *Albert Verwey neemt een serie bijdragen van Theo van Doesburg op in 'De beweging'*—Doorbraak van de avant-garde in Nederland
De opkomst van 'De Stijl'—parallellel tussen abstracte schilderkunst en moderne poëzie—contacten met internationale vernieuwingsbewegingen in relatie met Vijftigers 597

PAUL HADERMANN

- 106 EIND OKTOBER 1918: *Paul van Ostaijen wijkt uit naar Berlijn*—Doorbraak van de avant-garde in Vlaanderen
P. van Ostaijen als activist—cultuurcentrum Berlijn een politieke chaos—uit de confrontatie met het dadaïsme ontstaan 'De feesten van Angst en Pijn' en 'Bezette stad' en een nieuw genre: de proza-grotesken 602

- W.J. VAN DEN AKKER EN G.J. DORLEIJN
107 1923: *A. Roland Holst probeert de jonge generatie onder te brengen in 'De gids'*—Moderne schrijvers op zoek naar een podium
De generatiekloof tussen conservatieven en vernieuwingsgezinden—Huizinga en de moderne poëzie—Marsman als test-case—'De vrije bladen' 610
- W.J. VAN DEN AKKER
108 25 DECEMBER 1924: *M. Nijhoff ontvangt Van Eycks kritiek op 'Vormen'*—De poëtica van Nijhoff
Poëzie als 'ontpersoonlijking' tegenover poëzie als 'belijdenis'—het unieke van Nijhoffs positie binnen Nederlandse verhoudingen—parallelismen met de poëtica van Eliot en Valéry 615
- PAUL HADERMANN
109 1 APRIL 1925: *Het eerste nummer van 'De driehoek' verschijnt*—Een modernistisch driemanschap: Van Ostaijen, Burssens, Du Perron
Humanitair expressionisme in Vlaanderen—'Het Overzicht'—Van Ostaijen en Du Perron samen in 'De Driehoek', daarna in 'Avontuur'—Van Ostaijens waardering voor Burssens—ontwikkeling, in theorie en praktijk, van het organisch expressionisme 621
- G.J. DORLEIJN
110 11 MEI 1925: *J.H. Leopold wordt zestig*—Leopolds invloed op de moderne poëzie
Huldenummer van 'De witte mier'—dichters op zoek naar de werkelijkheid—'Cheops' als een modern gedicht—de autonomistische poëzie in internationale context 630
- J.M.J. SICKING
111 JANUARI 1928: *Menno ter Braak bespreekt 'Eva' van Carry van Bruggen*—Ideeënromans
Verzet tegen de naturalistisch-realistische traditie—op zoek naar een levensbeschouwing—belang van Hegel—eenheidsverlangen en doodsdrijf als kernbegrippen—vormvernieuwing in Eva 636
- W.J. VAN DEN AKKER
112 15 DECEMBER 1931: *E. du Perron en M. Nijhoff gaan op de vuist*—Vorm of vent
De 'Prisma'-discussie—autonomisme versus personalisme—bezwaar tegen vooraf gestelde ethische normen 642

- MICHEL DUPUIS
113 21 JANUARI 1933: *Jan Greshoff en Menno ter Braak op bezoek bij Willem Elsschot*—De relaties tussen Noord- en Zuidnederlandse literatuur tijdens het interbellum
Het vroege werk van Elsschot krijgt in Vlaanderen weinig weerklank—de belangstelling van de Forum-auteurs voor zijn werk—begin van een nieuwe vruchtbare periode voor Elsschot—minder geprononceerde karakter van de vernieuwing in de Vlaamse literatuur—invloed van het katholicisme 648
- H. BEKKERING
114 JUNI 1933: *D. Zijlstra weigert het manuscript van Vestdijks 'Kind tussen vier vrouwen'*—Vestdijk en Proust tegenover Ter Braak en Du Perron
Vestdijk in het milieu van Forum—Vestdijk en Proust—herinnering en desillusie in de Anton Wachtercyclus 653
- MARTIEN J.G. DE JONG
115 18 JANUARI 1934: *Het weekblad 'De nieuwe eeuw' publiceert een gedicht van Ed. Hoornik over de terechtstelling van Marinus van der Lubbe*—Literatuur en engagement in de jaren dertig
Reacties op de Rijksdagbrand in de literatuur—ideologische rol van de tijdschriften—Hoornik en 'de Amsterdamse school' 660
- J.J. OVERSTEEGEN
116 31 JANUARI 1935: *Marnix Gijsen spreekt zijn veto uit over Varangots verhaal 'Virginia'*—Een Nederlands en een Vlaams Forum
Poëtische en ideologische verschillen—persoonlijke moraal versus gefixeerde katholieke ethiek—Vlaams gevoel voor eigenwaarde als factor bij de opheffing van het blad—nieuwe pogingen voor een gemeenschappelijk literair tijdschrift 665
- HANS ANTEN
117 JULI 1935: *Dirk Coster publiceert zijn artikel 'Bint, of de kroning der schoften'*—Discussie over de al dan niet fascistoïde strekking van Bordewijks roman 'Bint'
Bordewijk als tegendraads auteur—zijn verhouding tot de Nieuwe Zakelijkheid—een groteske beoordeeld met mimetische maatstaven—de humanitair-idealistische levensbeschouwing van Dirk Coster 669
- W.J. VAN DEN AKKER
118 JUNI 1936: *Oprichting van het 'Comité van waakzaamheid'*—Individualisme en engagement
De dreiging van het nationaal-socialisme en de reacties daarop—internationale schrijverscongressen—cultuurpessimisme 676

MAAIKE MEIJER

- 119 16 JUNI 1937: *Annie Romein-Verschoor krijgt de Dr. Wijnaendts Francken-prijs voor 'Vrouwenspiegel'*—De schrijvende vrouw en de kritiek
De positie van de vrouwelijke auteur tussen 1880 en 1935—seksisme in de literatuurkritiek—de constructie van de 'damesroman' 682

JAAK VAN SCHOOR

- 120 NOVEMBER 1937: *Première van 'De ekster op de galg' van Herman Teirlinck*—De vernieuwing van het Vlaamse theater in de jaren twintig en dertig
Teirlincks betekenis als vernieuwer van het toneel—van (post)symbolisme naar expressionisme—zijn Franse en Russische modellen—Teirlinck als toneelleider van de School voor toegepaste kunsten in Elsene 689

ANNE MARIE MUSSCHOOT

- 121 FEBRUARI 1940: *Gerard Walschap publiceert het pamflet 'Vaarwel dan!'*—Kerk en cultuur in Vlaanderen gedurende het interbellum
Walschap wil de katholieke roman vernieuwen—zijn problematisering van kerkelijke dogma's botst op heftig verzet—hij keert het katholicisme de rug toe—het debat rond de katholieke roman in Vlaanderen 695

TON ANBEEK

- 122 14 MEI 1940: *Menno ter Braak en E. du Perron overlijden*—Forum na de oorlog
Epigonisme in slagwoorden—tijdschriften als 'Libertinage' en 'Tirade' zetten de 'Forum'-traditie voort—verzet ertegen—de betekenis van Ter Braak voor de canonvorming 700

KEES FENS

- 123 MEI 1942—JANUARI 1943: *Vestdijk houdt de lezingencyclus 'De glanzende kiemcel'*—Een seminar over poëzie
Gijzelaar in Sint-Michiëlsgestel—'Gestelsche liederen'—lezingen over 'wezen en techniek der poëzie'—isolatie en concentratie als kernbegrippen—poëzie als de kunst van de mogelijkheden 704

BERT VANHESTE

- 124 28 NOVEMBER 1942: *Louis Paul Boon krijgt de Krijnprijs voor 'De voorstad groeit'*—Vormvernieuwing van de roman in Vlaanderen tijdens en na de Tweede Wereldoorlog
Boons debuut als voorbode van de prozavernieuwing—zijn buitenlandse voorbeelden—voorgangers in Vlaanderen—de uitzonderingspositie van Boon—definitieve doorbraak met 'De kapellekensbaan' en 'Zomer te Ter-Muren' 709

GERARD TERMORSHUIZEN

- 125 19 DECEMBER 1948: *Lucebert schrijft zijn 'Minnebrief aan onze gemartelde bruid Indonesia'*—Nederlands-Indië in de literatuur na 1940
De nasleep van Nederlands koloniale verleden—kampdagboeken en andere autobiografische geschriften—dekolonisatie als thema 715

HUGO BREMS

- 126 EIND 1950: *Hugo Claus vertrekt naar Parijs*—Contacten tussen experimentele schilders en schrijvers
Het Parijse huis van Simon Vinkenoog als ontmoetingsplaats van dichters en kunstenaars—'Cobra' en de experimentele poëzie—'Reflex' en de Vijftigers—samenwerking van schilders en dichters 721

FRANS A. JANSSEN

- 127 20 MAART 1952: *Het proces rond W.F. Hermans' roman 'Ik heb altijd gelijk'*—Botsing tussen literatuur en maatschappelijke instituties
De literatuur van de jaren vijftig en de verzuilde samenleving—Hermans' ondermijnend wereldbeeld van 'moedwil en misverstand' 728

GEORGES WILDEMEERSCH

- 128 16 APRIL 1953: *Het laatste fusienummer van de tijdschriften 'Podium' en 'Tijd en mens' verschijnt*—Toenadering en verwijdering tussen de experimentele literatuur van Nederland en Vlaanderen
Literair verkeer tussen Noord en Zuid na de Tweede Wereldoorlog—poëtische toenadering—de mislukte fusie van 'Podium' en 'Tijd en mens': meningsverschillen en financiële noden 732

R.L.K. FOKKEMA

- 129 4 JULI 1953: *Lucebert schrijft een 'Open brief aan Bertus Aaffes'*—Commotie rond de Beweging van Vijftig
Luceberts poëtica—de experimentele poëzie van Dada—spectaculaire manifestaties—ooreenheid van lichaam en taal 737

H. BEKKERING

- 130 OKTOBER 1955: *De Gouden Griffel wordt voor de eerste maal uitgereikt*—De emancipatie van kinder- en jeugdliteratuur
Maatschappelijke factoren en hun invloed—rol van de kritiek—Annie M.G. Schmidt—het Schrijverscollectief 743

TON ANBEEK

- 131 JUNI 1959: 'Het stenen bruidsbed' van Harry Mulisch verschijnt als nummer 1 in de serie *Literaire Reuzenpockets* van de uitgeverij *De Bezige Bij*—Literatuur in paperbackvorm verovert de markt—Generatiekloof en boekenbezit—aanvankelijk slechte verkoop van de moderne schrijvers—het verkoopsucces van de paperback—de nieuwe generatie en de welvaart 752

ANTHONY MERTENS

- 132 NOVEMBER 1962: Het eerste nummer van 'Merlyn' verschijnt—Ver-nieuwing van de literatuurbeschouwing—Close-reading wordt in Nederland geïntroduceerd—sanering van de litera-tuurkritiek—'Merlyn' en zijn betekenis voor de literatuur van de jaren zes-tig—polemieken tussen autonomisten en personalisten 756

DOROTHEE VERDAASDONK

- 133 21 FEBRUARI 1963: De film 'Als twee druppels water' gaat in première—Verfilmde literatuur—Fons Rademakers baseert zijn films vaak op romans—problemen in de samen-werking tussen Hermans en Rademakers—productieproblemen—andere verfilmde Nederlandse romans—relatie lezers-kijkers 763

JAAP GOEDEGEBUURE

- 134 5 AUGUSTUS 1964: Hella Haasse brengt een bezoek aan de tuinen van Bomarzo—De historische roman in de twintigste eeuw—Reflectie op het onkenbare verleden—de gangbare retorica van de historische roman à la Walter Scott—vervaging in de neoromantiek—Vestdijks aandacht voor de marge—'postmoderne geschiedvervalsing' 769

JAAP GOEDEGEBUURE

- 135 28 FEBRUARI 1966: Poëzie in Carré—De literaire lezing—De schrijver als publieke persoonlijkheid—vroegere succesvolle lezers uit eigen werk—Simon Vinkenoog als organisator 777

PAUL CLAES

- 136 27 APRIL 1966: Première van *Thyestes* van Seneca/Claus in het Brus-selse Paleis voor Schone Kunsten—De klassieke traditie in Vlaanderen—De Oudheid als negatief model—Oedipusmythe in Freudiaanse interpreta-tie—de classicistische poëtica van Anton van Wilderode—vrouwelijke pro-blematiek bij Christine D'haen 783

FRANS DE ROVER

- 137 20 OKTOBER 1966: *Proces naar aanleiding van Reve's 'Nader tot U'*—Confrontatie tussen literatuur en godsdienst in Nederland—Diverse conflicten voor de rechter—de ontwikkeling van Reve's schrijver-schap—het succes van de reisbrieven—smalende godslastering?—de P.C. Hooftprijs 788

HUGO BOUSSET

- 138 6 JUNI 1968: Hugo Claus wordt veroordeeld wegens zedenschenden-ging—Spanningen tussen literatuur en publieke opinie in Vlaande-ren—Claus' 'Massheroen' en Geeraerts' 'Gangreen 1' choqueren het publiek—het doorbreken van taboes in Vlaanderen—manifestaties tegen censuur—ideolo-gische verwarring 796

WIM RUTGERS

- 139 30 MEI 1969: Frank Martinus Arion redt in Willemstad een kostbare voorraad boeken—Nederlands-Caraïbische literatuur—Het oeuvre van Arion—de literaire en politieke betekenis van 'Dubbel-spel'—verschillen tussen de Antilliaanse en Surinaamse literatuur 801

ANTHONY MERTENS

- 140 28 JUNI 1969: Première van de opera 'Reconstructie'—Het politiek-maatschappelijk klimaat in de jaren zestig—Een moderne moraliteit met groteske trekken—collectieve creativiteit—erf-genaam van avant-gardebewegingen—postmoderne tegencultuur—studen-tenprotest—weerslag in de literatuur 807

FRANS DE ROVER

- 141 JUNI 1970: Peter Andriess, Heere Heeresma, George Kool en Hans Plomp publiceren het 'Manifest voor de jaren zeventig'—De jaren ze-ventig—De roep om 'leesbare' literatuur—de ironisch-anekdotische richting—Jeroen Brouwers' tegenaanval in zijn pamflet 'De nieuwe revisor' 813

MAAIKE MEIJER

- 142 15 OKTOBER 1976: Anja Meulenbelt publiceert 'De schaamte voor-bij'—De tweede feministische golf en de literatuur—Cultboek van het neo-feminisme—breuk met de conventies—plaats in de lite-raire traditie—fictionele autobiografie in internationale context—feministi-sche literaire tijdschriften 819

AAD NUIS

- 143 21 MEI 1977: *Simon Carmiggelt ontvangt de P.C. Hooftprijs*—Literatuur in de krant
De stijgende waardering voor de column—Carmiggelts cursiefjes: ultrakorte verhaaltjes—essayistiek van de korte baan—persoonlijke polemieken—Renate Rubinstein 825

CYRILLE OFFERMANS

- 144 1978: *Sybren Polet geeft de programmatische bloemlezing 'Ander Proza' uit*—Grensverleggende literatuur
De experimentele richting in de jaren zestig en zeventig—het tijdschrift 'Raster' en de betekenis van H.C. ten Berge—acceptatie van het experimentele proza 829

R.TH. VAN DER PAARDT

- 145 3 NOVEMBER 1979: *Ida Gerhardt krijgt de Prijs voor Meesterschap*—De klassieke traditie
Formele en inhoudelijke oriëntatie op de Griekse en Latijnse literatuur—Leopold als leermeester 835

AD ZUIDERENT

- 146 22 JANUARI 1980: *Remco Campert, Gerrit Kouwenaar, Bert Schierbeek en Lucebert spannen een kort geding aan tegen uitgeverij Bert Bakker vanwege de bloemlezing van Gerrit Komrij, 'De Nederlandse poëzie van de 19de en 20ste eeuw in 1000 en enige gedichten'*—Bloemlezen en bakens verzetten
Bloemlezing en canonvorming—de Vijftigers worden geschiedenis—Komrij's persoonlijke voorkeuren buiten de canon en de klassieke traditie 841

JAAP GOEDEGEBUURE

- 147 16 MAART 1983: *Eerste uitzending van het televisieprogramma 'Hier is Adriaan van Dis'*—De invloed van de media op het literaire bedrijf
Het Van Dis-effect—stijgende verkoopcijfers—inrichting van de culturele supplementen in de dag- en weekbladpers—economische belangen en redactionele onafhankelijkheid 846

SIPKO MELISSEN

- 148 9 MEI 1986: *Frans Kellendonks roman 'Mystiek lichaam' verschijnt*—De literatuuroppvatting van de Revisor-auteurs
Botsende poetica's in de receptie van 'Mystiek lichaam'—de problematische werkelijkheid—critici op zoek naar samenhang—modern versus postmodern 853

JAAP GOEDEGEBUURE

- 149 18 AUGUSTUS 1988: *Jan Wolkers houdt in Göteborg een lezing over zijn bijbelse inspiratie*—Nederlandse schrijvers en de Schrift
Mensenkennis in de bijbel—de tale Kanaäns—de omgang met de bron—aansluiting bij de gangbare exegese en creatieve toeëigening 859

DIRK DE GEEST

- 150 5 APRIL 1989: *Hugo Claus viert zijn zestigste verjaardag*—Poëzie, poëzie-opvattingen en publieke belangstelling in Vlaanderen
Bewondering en reserve tegenover de Vlaamse experimentele schrijvers—bezwaren vanuit de traditionele poëtica—nieuwste tendenties in de Vlaamse poëzie—performers en postmodern 867

TON ANBEEK EN M.A. SCHENKEVELD-VAN DER DUSSEN

- 151 17 FEBRUARI 1992: *De redactie van 'Nederlandse literatuur. Een geschiedenis' komt tot de ontdekking dat in het boek met geen woord over 'Beatrijs' gerept wordt*—Canonvorming
De Beatrijs-receptie—herontdekking van de Middeleeuwen en de Gouden Eeuw als model—ideologische en esthetische factoren bij canonvorming—rol van pressiegroepen—herwaardering op grond van het ergocentrisme 872

CHRONOLOGIE 879

REGISTER 891

ILLUSTRATIEVERANTWOORDING 937

LITERATUUR 30 De standaardoverzichten over de Zuidnederlandse literatuur van de zeventiende en achttiende eeuw bieden respectievelijk E. Rombauts en J. Smeyers in deel v (1952) en vi (1975) van de door F. Baur geredigeerde *Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden*.

Met het oog op de verhouding tot het Noorden zijn de basisstudies: W.J.C. Buitendijk, *Het calvinisme in de spiegel van de Zuidnederlandse literatuur van de Contra-Reformatie*, Groningen-Batavia 1942 en E. Rombauts, 'Noord-Nederland's Gouden Eeuw gezien in de spiegel der Zuidnederlandse zeventiende-eeuwse literatuur', in: *Mededelingen der koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen, afd. Letterkunde*, N.R., deel 23, nr. 12, Amsterdam 1960.

De *Werken van Michiel de Swaen* zijn door V. Celen met de medewerking van C. Huysmans en M. Sabbe in zes delen te Antwerpen uitgegeven (1928–1934). De recentste bijdragen over de dichter bieden J. Smeyers in de inleiding op zijn editie van *De gecroonde leersse*, Brussel 1989 (Facultés universitaires Saint-Louis, studiecetrum 18de-eeuwse Zuidnederlandse letterkunde, cahier 3) en K. Porteman, 'De receptie van *Gijsbrecht van Aemstef*', *Spektator* 17 (1987–1988), p. 401–414 (over *Mauritius*).

55 30 15 SEPTEMBER 1714:

François Halma herdenkt in zijn voorbericht voor Rotgans'
Poëzy diens 'donderende en luidruchtige uitspraake'
van toneelteksten

Het Frans-classicistische toneel van Rotgans en
Huydecoper

Wanneer François Halma het verzamelde werk van de kort tevoren overleden Lukas Rotgans (1653–1710) uitgeeft, laat hij dit voorafgaan door een uitzonderlijk gedetailleerde levensbeschrijving van de dichter. Rotgans sprak, zo weet Halma bijvoorbeeld te melden, doorgaans op beheerste, rustige toon, maar 'wanneer hy zommige zyner hoogdravende [sublieme] Dichtstukken, in't gezelschap van vrienden, uitbromde [voordroeg], geschiedde zulks met zoo eene donderende en luidruchtige uitspraake, dat [...] vloer en wanden scheenen te beeven, en het vertrek noch naderhant eenige uren lang met zyne schaterende uitgalminge [...] vervult scheen'. Deze opmerkelijke woorden zeggen niet alleen iets over Rotgans' kennelijk goed ontwikkelde spraakorgaan. Ook werpt Halma met deze mededeling een bepaald licht op zijn literaire arbeid.

In 1709 verschijnt *Scilla*, Rotgans' tweede en laatste, op Franse leest geschoeide treurspel. Het drama verbeeldt een episode uit Ovidius' *Metamorphosen* en toont

hoe de Kretenzische koning Minos na een langdurig en moeizaam beleg het Griekse Megara aan zijn gezag onderwerpt. De Kretenzische vorst dankt zijn overwinning vooral aan Scilla, de verraderlijke titelhedin. Eindelijk is Minos nu in staat wraak te nemen op de inwoners van Megara, die hij verantwoordelijk acht voor de moord op zijn zoon, en kan hij daarenboven de hand leggen op grote rijkdommen. Lijkt alles dus in het voordeel van Minos te verlopen, toch beginnen de problemen dan pas echt. De Kretenzische vorst ontsteekt in een hartstochtelijke liefde voor de schone dochter van zijn opponent Nizus, de inmiddels ontroonde en krijgsgevangen koning van Megara. Maar prinses Ismene wenst op geen enkele manier op Minos' avances in te gaan. Niet alleen ziet ze hem als haar grootste vijand, ook heeft ze haar hart verpand aan haar verloofde Fokus. In de ban van zijn liefde wringt Minos zich desondanks in allerlei bochten om Ismene voor zich te winnen en hij speelt haar onder meer op brute wijze uit tegen haar vader en haar geliefde. Ismene houdt echter voet bij stuk, zodat zelfs Minos allengs twijfels gaat koesteren over zijn weinig hoffelijke, dwingende optreden.

Eén van de vaste thema's in het classicistische toneel uit de eerste decennia van de achttiende eeuw, is het gevaar dat in onmatig beleden emoties schuilt. Wanneer de mens zijn handelen niet op de rede afstemt, maar door zijn hartstochten laat bepalen, loopt hij een grote kans tot moreel afkeurenswaardige daden te komen. Juist deze problematiek stelt Rotgans aan de orde in de figuur van Minos. De Kretenzische vorst wordt beheerst door een onbedwingbare liefde, die hem, hoezeer hij zich er ook tegen verzet, voortdurend dreigt te overspoelen:

Ik heb dat doodlyk vier [vuur] wel tienmaal wederstaan;
Myn drift beschuldigt en veroordeelt. myn geweten
Heeft zich in dezen strydt, gelyk 't betaamt, gequeeten.
Maar telkens quam de min, door reden neêrgevelt,
In't hart weêr boven, en ontworstelde 't geweldt.

Lange tijd verkeert het publiek samen met de vertwijfelde Ismene in spanning over wat Minos tenslotte zal gaan doen, tot in het vijfde en laatste bedrijf blijkt dat de vorst zijn gemoed toch heeft weten te beteugelen en alsnog instemt met een huwelijk tussen Ismene en haar verloofde. Ondertussen heeft Rotgans de toeschouwers een meeslepend drama voorgeschoteld waarin de hartstochten heftig 'woelen': Nizus en Fokus moeten machteloos toezien hoe Minos probeert Ismene in te palmen; zij wordt op haar beurt heen en weer geslingerd tussen vrees voor de toekomst en liefde voor haar vader en haar verloofde; en Minos ten slotte worstelt met zijn overspannen gevoelens voor Ismene.

Ook Balthazar Huydecoper (1695–1778), een tweede actieve toneeldichter uit het begin van de achttiende eeuw, thematiseert de strijd tussen rede en hartstocht. Zo schetst hij in *Achilles* (1719) hoe de trotse titelhield lange tijd kampt met een razende toorn. Achilles is diep beledigd door de Griekse legeraanvoerder Agamemnon. Deze heeft hem namelijk Brizeïs, een Trojaanse vrouw die Achilles als

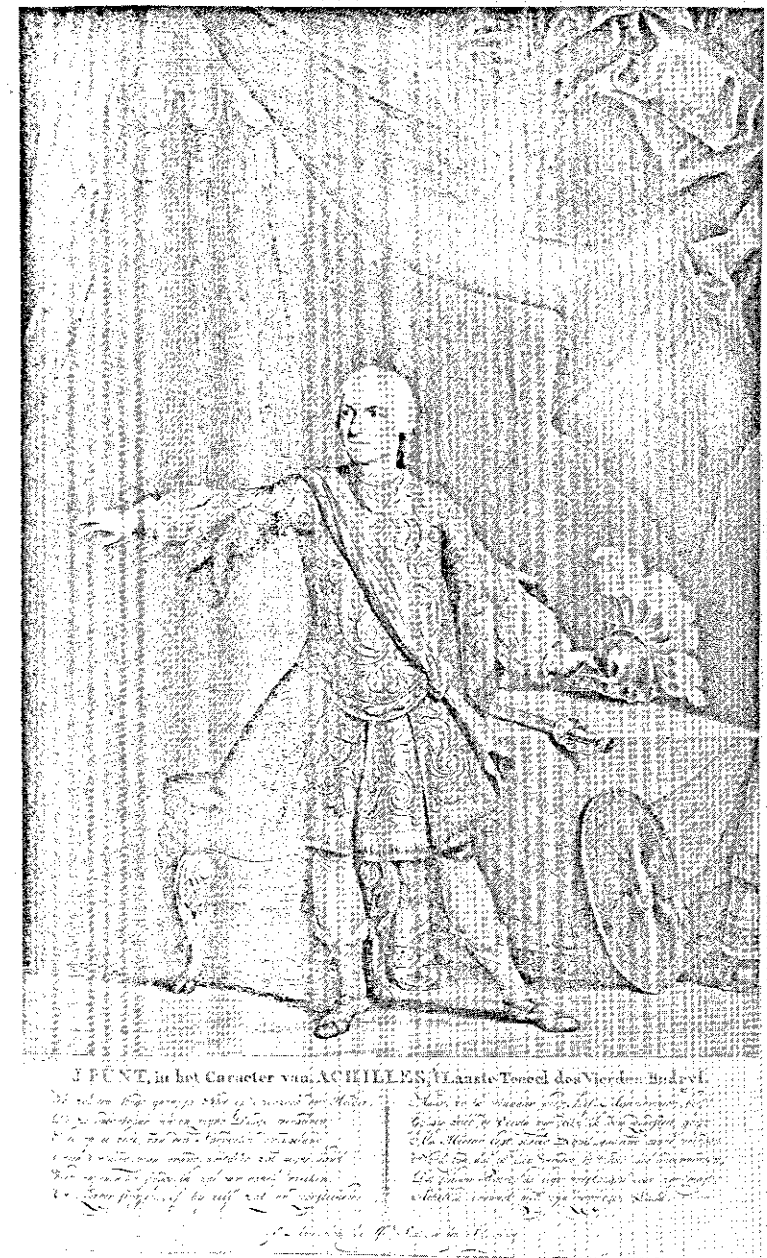
oorlogsbuit verworven had, afhandig gemaakt. Buiten zichzelf van woede weigert de Griekse held nog langer deel te nemen aan de strijd tegen Troje. Hij zal zijn wapens pas weer opnemen wanneer Agamemnon zijn schuld openlijk belijdt en hem om vergiffenis vraagt. De consequenties blijven niet uit, want zonder de dappere Achilles moeten er in het Griekse legerkamp vele doden betreurd worden. Dit algemene leed, en meer specifiek nog de dood van zijn vriend Patroclus, plaatsen Achilles echter voor een nijpend dilemma: afzijdig blijven of toch ingrijpen. Tenslotte tempert hij zijn woede en overwint hij, net zoals Minos, zijn emoties.

Rotgans en Huydecoper hebben met hun tragedies een duidelijk stichtend doel voor ogen. Zoals de meeste van hun tijdgenoten zijn zij trouw aan de voorschriften van Horatius, die vooropstelt dat een literair werk het nuttige met het aangename moet verenigen. Uit *Scilla* en *Achilles* kunnen de toeschouwers dan ook een aantal ondubbelzinnige gedragsmodellen destilleren: voorbeelden van prijzenswaardig, maar ook van laakbaar optreden. De maatstaf voor menselijk handelen is bij Rotgans en Huydecoper de 'magnanimitas', een deugd die in het Nederlands als groot- of edelmoedigheid wordt aangeduid. Onder de 'magnanimitas' wordt een innerlijke kracht verstaan die de mens in staat stelt zijn eigen belangen ondergeschikt te maken aan die van een ander.

De moraal van de 'magnanimitas' vormt de achtergrond waartegen Rotgans en Huydecoper het conflict tussen rede en hartstocht plaatsen. De overwinning die dramatische helden als Achilles en Minos op hun emoties boeken, onderstreept dat zij in staat zijn zichzelf weg te cijferen ten gunste van anderen. Zo verkiest Achilles het algemeen Griekse belang te dienen en verzoent hij zich eigener beweging met de smaad die Agamemnon hem heeft aangedaan. En op vergelijkbare wijze betoont Minos zich grootmoedig wanneer hij het huwelijk tussen Ismene en Fokus tenslotte niet langer in de weg staat. Opvallend is dat de Kretenzische vorst zijn zelfoverwinning uitdrukkelijk in het morele kader van de 'magnanimitas' duidt. 'Myn edelmoedigheid', zo redeneert hij namelijk,

Heeft tegens deze min met grooten ernst gepleit,
En myn geweten heeft het vonnis uitgesproken.

Natuurlijk voldoet niet iedereen aan de hoge eisen van redelijkheid en onbaatzuchtigheid. Tegenover positieve voorbeelden als Minos en Achilles staan personages wier handelen primair door eigenbelang wordt ingegeven. Zij verzetten zich niet (voldoende) tegen hun begeerten en lopen willeloos aan de leiband van de hartstochten. Zo'n karakter is bijvoorbeeld de gelijknamige protagoniste uit Rotgans' *Scilla*. Scilla, de tweede dochter van koning Nizus, verraadt haar vader uit een zinneloze liefde voor Minos. Haar gedrag vindt geen enkel begrip en wanneer zij aan het einde van het treurspel de dood vindt, geldt dit als een rechtvaardige straf voor haar wandaden. Rotgans benadrukt dit zelf in de opdracht bij zijn treurspel, waar hij erop wijst dat 'de deugd na veele vervolgingen triomfeert, en

Jan Punt – toneelspeler en graveur – als Huydecopers Achilles, op het moment dat de Griekse held de wapens opneemt om zich opnieuw in het strijdgewoel te werpen.

